

Saamelaiskäräjien puheenjohtaja Tuomas Aslak Juuson puhe kansallispäivänä 6.2.2023

Hyvä kuulijat, on näin saamelaisten kansallispäivänä taas aika tarkastella vuoden tapahtumia ja katsoa tulevaan. Kulunut vuosi on ollut saamelaisasioiden kannalta kiireinen ja tapahtumia täynnä. Voin ilokseni todeta, että olemme saavuttaneet monia tärkeitä vaalikauden tavoitteitamme ja onnistuneet edistämään monia meille tärkeitä asioita. Saamelaisasiat ovat myös nousseet kansallisen mediahuomion kohteeksi enemmän kuin koskaan aiemmin. Vaikka keskustelu mediassa on ollut toisinaan myös asiatonta ja siten raskasta, voimme silti iloita siitä, että asiamme ovat nousseet esille sekä Suomessa että myös kansainvälisellä tasolla.

Vuoteen on mahtunut erilaisia tärkeitä tapahtumia: vietimme kesällä viimein koronapandemian aiemmin estämää vaalikauden juhlaa. Saimme myös pääministeri Marinin Inariin tapaamaan yhteisöämme, nauttimaan kulttuuristamme ja kuulemaan ajankohtaisista asioistamme. Saimme myös juhlistaa uudistetun saamelaismuseo Siidan perusnäyttelyn avajaisia. Voin kuitenkin varmasti puhua monen saamelaisen suulla, kun nostan saamelaisvainajien maahan kätkemiset kesän tärkeimmiksi ja koskettavimmiksi tapahtumiksi. Tulemme jatkamaan periksiantamattomasti työtä sen eteen, että kaikki täältä viedyt vainajat pääsevät takaisin haudan lepoon tänne, minne he kuuluvat, sukujensa keskelle.

Vuoden aikana onnistuimme edistämään useita tärkeitä lakihankkeita. Esimerkiksi ilmastolain neuvotteluissa onnistuimme erittäin hyvin, ja olenkin uudistettuun lakiin todella tyytyväinen. Varmistimme, että laissa turvataan erikseen saamelaisten edellytykset oman kielensä ja kulttuurinsa ylläpitoon, ja lisäksi saamme saamelaisen ilmastoneuvoston, jonka asiantuntemuksen avulla varmistetaan, että tärkeässä ilmastotyössä kulkevat mukana myös perinteinen tietomme ja kulttuurimme kannalta keskeiset faktat. Olen saanut aiheesta myös runsaasti palautetta yhteisöltämme, pääosin positiivista: kiitos tästä kaikille! Myös luonnonsuojelulain uudistus hyväksyttiin vuoden aikana. Sinnikkään työn pohjalta saimme myös siihen mukaan perinteisten elinkeinojemme ja -kulttuurimme heikentämiskiellon. Näin varmistamme entistä paremmin, että meille elintärkeän luonnon hyvinvointia turvataan kanssamme yhteistyössä, ei näkemyksiämme ja osaamistamme sivuuttaen. Haluan kiittää näiden tärkeiden lakihankkeiden osalta hyvästä yhteistyöstä ja aktiivisesta dialogista ministereitä Krista Mikkonen, Maria Ohisalo ja Emma Kari! Lisäksi kiitän kaikkia työhön osallistuneita asiantuntijoita sekä meiltä että muualta.

Työ perinteisten elinkeinojemme eteen on ollut meille tärkeää. Olemme osallistuneet porotalouden tulevaisuustyöryhmään ja pitäneet monessa esillä porotalouden ajankohtaisia haasteita. Pyrimme jatkossakin varmistamaan, että päättäjillä on Suomessa ymmärrystä ja tietoa poronhoidon todellisuudesta. Tämä talvi näyttää tällä hetkellä lupaavalta: toivon, että hyvät sääolosuhteet jatkuvat. Viime vuosina Tenon kalastuksen tiellä on ollut paljon haasteita. Olemme tuoneet asiassa vahvasti esille yhteisömme näkemyksiä tilanteesta sekä kansallisesti että valtionrajojen yli. Saamelaiskäräjien tavoitteena on koota saamelaisten näkemyksiä kalastusasioista jatkossakin ja järjestää kalastusseminaari tänä vuonna. Toivon, että monet pääsevät osallistumaan.

Myös saamelaisten totuus- ja sovintokomission tiellä on ollut moninaisia käännteitä. Kiitos teille niistä kannanotoista, joita saimme tilanteen pohtimisen tueksi: oli tärkeää, että asiassa huomioitiin yhteisön tahtotila. Palautteen perusteella tahtotila olikin selvä, ja komission työ jatkuu myös meidän tuellamme. Toivotan komissaareille ja komission henkilöstölle onnea tähän vaativaan ja tärkeään työhön. Kiitos myös psykososiaalisen tuen yksikölle Uvjj – Uvjâ – Uvjalle yhteisömme tukemisesta näinä vaikeina aikoina.

Saamelaiskäräjien budjetissa on ollut tänä vuonna ilonaihetta: saimme alkaneelle vuodelle lisäystä 500 000 euroa. Kiitänkin lämpimästi oikeusministeri Henrikssonia kaikista intensiivisistä keskusteluistamme asian eteen! Voimme tämän merkittävän tuloksen avulla vahvistaa toimintaedellytyksiämme saamelaisten oikeuksien edistämiseksi entistä paremmin! Esimerkkinä budjettilisäyksen mahdollistamista konkreettisista toimista on toisen sosiaali- ja terveystieteiden palkkaaminen. Tähän asti yksi ainoa sotesihteerin on joutunut hoitamaan mm. kaikki määrärahojen neuvotteluun ja valvontaan liittyvät työt, kirjoittamaan kaikki tarvittavat lausunnot, seuraamaan hyvinvointialueen uudistuksen eri työryhmiä ja edistämään sitä valtavaa kokonaisuutta. On siis hienoa, että saamme nyt lisää resursseja jatkaa vahvaa vaikuttamistyötämme saamenkielisten ja kulttuurinmukaisten palveluiden kehittämisessä uusilla hyvinvointialueilla.

Budjetin osalta kuitenkin riittää myös huolia. Tavoitteenamme on vielä tämän vaalikauden aikana saada vakiinnutettua saamelaiskulttuurikeskustemme rahoitus ja käynnistää Duodji-akatemia toiminta. Emme ole valitettavasti saaneet tällä hallituskaudella kulttuuriministereitä tarttumaan keskustusten niukkaan rahatilanteeseen, vetoomuksistamme huolimatta. Toivon, että seuraava hallitus on valmis turvaamaan keskustusten toiminnan. Niiden työn merkitystä tuskin tarvitsee kenellekään erikseen esitellä: esimerkiksi saamelaismusiikkikeskuksen Ijahis Idja, elokuvakeskuksen Skábmagovat ja lastenkulttuurikeskuksen moninaiset saamelaislapsille suunnatut toiminnat ovat kaikki tuoneet meille sekä iloa arkeen että vahvistaneet kieltämme ja kulttuuriamme.

Ilokseni voin kuitenkin kertoa teille, että olemme saaneet edistettyä kulttuurimäärärahaa. Sitä korotetaan 57 000 eurolla, joten nyt on jaossa yhteensä 236 000 euroa saamelaiskulttuurille ja saamelaisjärjestöille.

Viimeiseksi haluan vielä kertoa kaikille tärkeästä asiasta: saamelaiskäräjälain uudistuksesta. Sen kanssa on koettu monenlaisia käännteitä, eikä prosessi ole vielä ohi. Olin syksyn ajan henkilökohtaisesti aktiivisesti yhteydessä sekä pääministeriin että oikeusministeriin, ja vetosin heihin, jotta lakiuudistus viimein vietäisiin eduskuntaan. Olen todella tyytyväinen siihen, että tämä kauan viipynyt työ eteni ja lakiesitys siirrettiin eteenpäin eduskunnalle: haluan erikseen vielä kiittää pääministeri Sanna Marinia ja oikeusministeri Anna-Maja Henrikssonia tästä ratkaisusta. Suuri kiitos myös ministeri Ohisalolle ja ministeri Anderssonille asiaan osallistumisesta. Tämän myötä myös me pääsimme käsittelemään lakiesitystä Saamelaiskäräjien täyskokouksessa, jossa se hyväksyttiin lopulta suurella enemmistöllä, äänin 15-3, yksi tyhjä ääni. Tämä 80-prosenttinen hyväksyntä ja neuvotteluratkaisun löytäminen onkin hieno esimerkki saamelaisten kyvystä löytää neuvotteluratkaisu vaikeissakin tilanteissa. Harva yhteisö tai kansa on aina yksimielinen, ja erilaiset mielipiteet kuuluvat jokaiseen hyvinvoivaan yhteisöön. Me saamelaiset olemme tottuneet tekemään yhteistyötä eri kielten, elinkeinojen, uskontojen ja perinteiden keskellä. Olemme kokoontuneet yhteen ja tarkastelleet eri näkökulmia, ja lopulta tehneet päätöksiä, jotka parhaiten huomioivat koko yhteisön edun.

Nyt saamelaiskäräjälaki on jälleen eduskunnan käsissä ja kilpajuoksu aikaa vastaan jatkuu edelleen. Uskon, että aika riittää, jos todellista tahtoa asian edistämiseksi eduskunnassa on. Voin myös itse

kertoa tehneeni kaikkeni, jotta yhteinen linja löytyisi kaikkien hallituspuolueiden kanssa – myös keskustapuolueen. Valitettavasti sellaista ei ole löytynyt keskustapuolueen näkemysten suhteen. Toivon, että laki nyt kuitenkin saa eduskunnan käsittelyssä faktoihin ja asialliseen keskusteluun pohjautuvan käsittelyn. Olemme jatkaneet ahkerasti tapaamisia kansanedustajien kanssa ja osallistuneet myös eduskunnan valiokuntien kuulemisiin, joissa olemme saaneet yhdessä Kolttien kyläkokouksen kanssa tuoda esiin edustuselintemme vahvaa tukea lakiesitykselle. Jatkamme määrätietoisesti töitä sen eteen, että saamme asiasta täyskokouksen päätöksen mukaisen lopputuloksen.

Haluankin nyt kysyä kansanedustajilta: kun teillä nyt on edessänne sekä Suomen oikeusministeriön että saamelaisten virallisten edustuselinten täysin selkeällä enemmistöllä hyväksymä lakiesitys: oletteko valmiita kunnioittamaan saamelaisten perustuslaillista itsehallintoa ja oikeuksia sekä kansainvälisiä sopimuksia, kuten olette meille vuosikymmeniä luvanneet? Oikeusvaltiota ei tarvita vain niissä tilanteissa, joissa oikeuksien takaaminen on helppoa, vaivatonta ja sopuisaa. Oikeusvaltion todellinen voima testataan silloin, kun ratkaisuja täytyy tehdä, vaikka ne eivät miellytä kaikkia. Kysyn teiltä, arvoisat kansanedustajat: Onko saamelaisilla Suomessa itsemääräämisoikeus vain silloin, kun myös kaikki suomalaiset ovat tahtomme kanssa yksimielisiä? Onko saamelaisilla Suomessa oikeus muodostaa kollektiivisesti kantojaan?

Keskustelu saamelaiskäräjälaista on lopulta keskustelua saamelaisten itsehallinnosta. Mitä saamelaisille Suomen perustuslaissa taattu kielen ja kulttuurin itsehallinto tarkoittaa? Millaista Saamelaiskäräjien työ sen eteen on? Itsehallinto ei välttämättä ole yksilön ajatuksissa arjessa, mutta lopulta se kuitenkin on läsnä kaikessa. Sen turvin voimme tehdä lukemattomia pieniä ja suuria asioita saamelaiskulttuurin eteen. Voimme vaikuttaa siihen, kuinka kielemme elävät ja voimistuvat. Voimme turvata ja vahvistaa entisestään saamelaiselinkeinoja. Voimme rakentaa entistä parempia yhteistyökuvioita ja luoda vahvaa ja vaikuttavaa saamelaistaidetta.

Ehkä itsehallinnon tärkeyden ymmärtää lopulta konkreettisimmin, kun miettii, miten ilman sitä kävisi. Moni saamelaiskulttuurista vähäisesti tietävä suomalainenkin ymmärtää, kuinka huonosti asiat olisivat, jos EU päättäisikin Suomen puolesta eduskunnan jäsenet ja sen, miten vaalit järjestetään. Tai kuinka kävisi, jos Ruotsi päättäisi Suomen puolesta jääkiekkomaajoukkueen pelaajat ja sen, kuinka heitä saisi valmentaa. Varmasti moni ymmärtää, miksi itsehallintoamme täytyy puolustaa viimeiseen asti, ja osallistua myös sen ylläpitoon – erityisesti äänestämällä. Äänestykseen liittyyn yksi tärkeistä lakiuudistuksen sisällöistä, joka usein jää vaaliluetteloa ja neuvotteluelvoitetta käsittelevien pykälien varjoon. Lakiehdotuksessa äänestämisestä on tarkoitus tehdä helpompaa, esimerkiksi vaalibussin avulla.

Emme valitettavasti vielä tänä kansallispäivänä tiedä, kuinka saamelaiskäräjälain uudistuksen kanssa käy. Toivon sydämeni pohjasta, että asia viimeinkin saadaan käsiteltyksi loppuun. Tilanne on meille kaikille raskas, ja luottamusta yhteiskuntaan koetellaan asian pitkittyessä vaalikaudesta toiseen. Monien mieltä painaa ymmärrettävästi myös huoli siitä, miten käy, jos lakiuudistusta ei tälläkään kertaa saada läpi. Ymmärrän hyvin, että monilla on suuri huoli Saamen kansan tulevaisuudesta. Kannustan kaikkia kuitenkin sinnikkyyteen: oman kielemme ja kulttuurimme kannalta on tärkeää, ettemme luovuta, vaan jatkamme yhdessä eteenpäin. Näytetään yhdessä ylpeyttämme kielistämme ja kulttuuristamme, sillä kuka sen tekisi paremmin kuin me itse!

Näin loppuun haluan vielä todeta, että tulevana syksynä tulevat saamelaisen demokratian historia ja nykyhetki näkymään hienosti yhdessä. On ensinnäkin aika juhlistaa yhdessä Saamelaiskäräjien ja sen edeltäjän, Saamelaisvaltuuskunnan 50-vuotista historiaa. Jo 50 vuotta olemme saaneet valita

vaaleilla edustajamme edesauttamaan saamelaisten oikeuksien toteutumista Suomessa. Onkin erinomaisen osuvaa, että juhla osuu toiselle merkittävälle ajankohdalle: syksyllä ovat jälleen edessä myös Saamelaiskäräjien vaalit. Toivon, että saamelaiset käyttävät ahkerasti meille suotuja demokraattisia oikeuksia. Kehotankin lämpimästi kaikkia saamelaisia äänestämään syksyllä näissä tärkeissä vaaleissa!

Hyvää kansallispäivää kaikille!